

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה ט / גליון שפז
ערש"ק פרשת וישלח ה'תשע"ג

אהליבמה בת ענה או בת בארי

גילוי החסידות דוקא בדורותינו

במקור הדין דבן י"ג למצוות

חור קטן בגוף - חור גדול בנשמה

בשורה טובה למבקשי ה'

בימים אלו יוצא לאור עולם הספר "דרכי החסידות"
פרקים בחיי חסידים הראשונים ובדרכי עבודת השי"ת

ג"ן נושאים בדרכי החסידות וחיי החסידים
על סדר פרשיות השבוע

התבוננות • לימוד החסידות • תפילה, בטחון • תשובה • אמונה • אהבת
ישראל • גמילות חסדים • מטרת ירידת הנשמה • אתכפייא • התועדות
חסידית • חיצוניות ופנימיות • רבי וחסיד • אנשים פשוטים • גודל אמירת
תהלים • תורת החסידות • ביטול • מעלת הגוף • טיפוס חסידים
ועוד עשרות נושאים עיקריים מעולם החסידות וחיי החסידים

ניתן להשיג בחנויות המובחרות
להזמנות: +1347-635-5149

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת וישלח, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון שפז), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאיות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד מממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

שנת המאתיים להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

לקראת שבת

לא

שפר ואמר ר' יקותיאל בפנים זועפות: "הוא מתלוצץ – שמעתי בעצמי מרבנו הזקן שהמתלוצץ יש לו עסק עם שדים, שדים שיקחו אותו!", ויצא אותו אדם – ר"ל – מדעתו, ולא הועילו רופאים וסגולות.

רבי שמואל בער הי' מעורר אותו על כמה וכמה ענינים, עד שקלע לענין בו הי' ר' יקותיאל שקוע אז, והי' משיב לו בהתפעלות "כן כן, אמת, קלעת למטרה, נו, אמור נא לי את הפירוש". והוסיף רבי שמואל בער, ששאלותיו של ר' יקותיאל היו בחריפות גדולה בענינים העמוקים שבחסידות.

זה הי' הסדר שלפני פטרבורג. המאור הי' בהתגלות לכל. הרבי [הזקן] התחיל בסדר של עבודה פנימית, סדר ה"חדרים", חדר א' ב' ג' שיסד שהי' זה בדרך עשיית כלים. אלא שבדרך כלל הי' המאור בהתגלות לכל, וכשהמאור בהתגלות הרי גם "לא כלי" מאיר.

ואילו אחרי פטרבורג הכל הוא בסדר והדרגה בכלי ובריבוי אותיות של הבנה.

(תרגום מלקוטי דבורים א–ב עמ' 52 ואילך)

ומאז החל החסיד ר' יקותיאל "לחיות" (מאותה חיות באה לו הבנה בענינים העמוקים ביותר, אלא זה לקח כמה שנים עד שהגיע להבנה בימי כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי. ואילו "חיות" קיבל מיד).

חיות זו היתה באופן של גילוי אור, הי' מבזיק בו גילוי אור ממש.

ובבוא גילוי האור, הי' הופך לאיש אחר והי' אומר בניגון "צריכים לצאת בריקוד, צריכים לצאת בריקוד" ומי שהי' נתקל בו באותה שעה הי' מוכרח לרקוד אתו (באם לא הי' עלול לכבדו במקלו).

הי' מבזיק בו גילוי אור ממש

פעם אחת בהיותו בבוריסוב הלך ברחוב ופתאום נתעורר בניגונו "צריכים לצאת בריקוד" ורקד עם הדוור. כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש התבטא שבבוא לו הגילוי הי' מבזיק בו גילוי אור ממש.

בכלל הי' החסיד ר' יקותיאל איש פשוט בהבנה והי' נושא ונותן באמונה, אך בהבנת החסידות גדל מאד, וכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש אמר שענין מסויים ב"אמרי בינה" (אחד מספרי החסידות העמוקים ביותר, של הרבי האמצעי) בירר אצל ר' יקותיאל לעפלער.

...כ"ק אאזמו"ר [הרבי מהר"ש] סיפר לכ"ק אאמו"ר [הרבי מוהרש"ב] שכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר האמצעי הנה הספרים שחיבר, הי' כל ספר בעד סוג חסידים מיוחד, ואת הספר "אמרי בינה" כתב בשביל ר' יקותיאל לעפלער.

כאמור ההבנה בחסידות באה לו במשך כמה שנים, אך גם כאשר גדל בידיעת החסידות, הי' זה גם כן בדרך גילוי מלמעלה. וכ"ק אאזמו"ר אדמו"ר ה"צמח צדק" רצה להלביש אותו ב"לבושים", והורה לו ללמוד קב הישר וחומש עם רש"י, והדבר לא בא לו בקלות.

אחרי פטבורג הכל הוא בסדר והדרגה בכלי ובריבוי אותיות של הבנה

שמעתי מכ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרבי מוהרש"ב] שהחסיד רבי שמואל דוב [בריסובער] נ"ע סיפר לו, שהחסיד ר' יקותיאל הי' בא אליו, לבוש מעיל פרווה ושוט בידו, מניח את השוט על השולחן ואומר: שמואל בער אמור נא מה לא מחוור לי!

לא הי' שייך לענות לו באימרה שנונה, היו צריכים להיזהר בדיבור, כי פעם אמר לו אחד אימרת—

(1) כסיפור הידוע באיזה פרוטות שטעה עכו"ם בחשבונו בעד מלח שקנה בחנותו. החסיד ר' יקותיאל חקר ודרש אחריו עד שנודע לו מאיזה כפר הוא והלך כמה וכמה פרסאות להחזיר לו. ואמר כ"ק רבינו הגדול (אדמו"ר הזקן) עבור קידוש השם כזה מקבלים נכדים גבירים אדירים, וכך הי' כי הבנקאי סאלאוויי הי' נכדו.

קובץ זה יוצא לאור לזכות האחים

הרה"ח הרה"ת ישראל אפרים מנשה שי'

והרה"ח הרה"ת יוסף משה שי'

וכל בני משפחתם שיחיו

זאיאנץ

ס. פאולו ברזיל

להצלחה רבה ומופלגה בגשמיות וברוחניות

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב שמואל אבצן, הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב יוסף גליצנשטיין, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב ישראל ארי' ליב רבינובץ', הרב מנחם מענדל רייצס

יוצא לאור על ידי

מכון אור החסידות

ארץ הקודש
1469 President St.
#BSMT
Brooklyn, NY 11213
718-534-8673
www.likras.org • Likras@likras.org

ת.ד. 2033
כפר חב"ד 60840
03-738-3734
הפצה: 08-9262674

תוכן העניינים

מקרא אני דורש.....ה

אהליבמה בת ענה החוי או יהודית בת בארי החתי

יבאר שבפרשתנו נזכרו שמות נשי עשו אגב סיפור תולדותיהם, ולכן מוכרחים לומר שאלו הן שמותם האמיתיים, משא"כ בפ' תולדות נזכרו להדגיש רשעותו של עשו, ולכן השמות שנזכרו שם הם רק בשם התואר – לתאר רשעותו של עשו

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 163 ואילך)

פנינים.....ט

עיונים וביאורים קצרים

יינה של תורה.....י

"ויותר יעקב לבדו":

עומק המשמעות של "פוצו מעיינותיך חוצה"

ב' פירושים הפכיים ב"יותר יעקב לבדו" / ב' טעמים הפכיים לגילוי תורת החסידות / "פוצו מעיינותיך חוצה" בתורה, בנפש האדם, בכלל ישראל, בעולם / הכל אחדות פשוטה / "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא"

(עפ"י לקוטי שיחות חט"ו עמ' 281 ואילך)

פנינים.....טז

דרוש ואגדה

חידושי סוגיות.....יז

במקור הדין דבן י"ג למצוות

יחקור בדין בני נח בזה, ויתלה הדבר בפלוגתת הראשונים במקור דין זה – אם הוא מכלל שיעורין הלכה למשה מסיני או דילפינן לי' מבני יעקב / יוסיף לפלפל במש"כ רש"י בנזיר דילפינן לה מבני יעקב, ויחשב בדקדוק איך בעת מעשה שכם הי' לוי בן י"ג שנה מיום ליום

(ע"פ רשימת "יג' שנים למצות" (רשימות חוברת כא); לקוטי שיחות ח"ה עמ' 69 ואילך; חט"ו עמ' 289 ואילך)

תורת חיים.....כה

לקראת יומא דהילולא רבא דהוד כ"ק המגיד ממעזריטש זיע"א בי"ט כסלו הבע"ל, מביאים אנו מכתבי קודש אודות פתגמא קדישא דילי' "אז סיא ווערט א קליין לעחילי אין גוף ווערט א גרוישער לאך אין דער נשמה"

דרכי החסידות.....כח

מכתבים ושיחות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ מליובאוויטש נ"ע אודות החילוק בעבודת כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע לפני גאולתו ממעצרו ואחריו

לקראת שבת

כט

הי' הדא"ח [– מאמרי החסידות של אדמו"ר הזקן] שורף את העולם, לפי שהי' בבחינת מקיף, וידוע דטבע המקיף ששורף כו', לא הי' אחד שהי' שומע דא"ח ממנו ונשאר במצבו הקדום כו',

אבל אחר פטרבורג נשתנה ולא הי' כן, לפי שאז, בביאתו מפטרבורג, התחיל הדא"ח להיות מצד הפנימיות דוקא.. והגם שקשה לאמר אבל האמת הוא כן, מה הזית הזה כשכותשין אותו הוא מוציא שמנו כו', כן ע"י הקיטרוגים שהיו בפטרבורג נתגלה הפנימיות דוקא כו' ועיקר הכוונה הי' בגילוי הפנימיות דוקא כו'.

ההפרש בין לפני פטרבורג ללאחרי פטרבורג לגבי החסידים

שאלתי: מה הי' ההפרש בין לפני פטרבורג ללאחרי פטרבורג לגבי החסידים?

רבי וחסיד – אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק – אם היות שאינו דומה לששת הענינים: אב ובן; עצם והתפשטות; מאור ואור; היולי וגילוי; עילה ועלול; אין ויש – דמיון גמור, אבל יש יתרון ביחס ההתקשרות וההתעצמות של רבי וחסיד על כל הששה הנזכרים, בכך שהוא כלול ממעלת כולם.

בביאור ארוך ומסודר במשך שעות ארוכות מבאר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מעלת כל ענין וענין מששת הענינים הנזכרים הנ"ל, ובקיצור נפלא מסביר ההפרש שביניהם ויתרון המעלה שיש בזה מה שאין בזה, ומראה לדעת את יחס ההתקשרות וההתעצמות של רבי וחסיד שהוא מקובץ מכל המעלות של ששה הענינים הנזכרים. וסיים דברי קדשו לאמר:

מבין אתה מהו רבי בעיניו של חסיד, ויותר מזה הוא חסיד בעיניו של רבי, בן ויש, התפשטות ועלול, מרגישים שאב ואין, עצם ועילה הם המקור שלהם, ואשר במקור אין הם נמצאים כלל, אור מן המאור וגילוי מן ההיולי יודעים שהם והשרשים שלהם – כלומר מאור והיולי – הם דבר אחד. ברם אחרי כל זאת אין זה מגיע לענין של רבי וחסיד. רבי וחסיד הם ענין אחר לגמרי, ומשום כך ההבדל שהי' ברבי לפני ואחרי פטרבורג, השתקף אצל החסידים בדרך ממילא, וגם בהם הי' הבדל בין לפני פטרבורג ללאחרי פטרבורג.

(תרגום מאגרות קודש ח"ד עמ' רחץ ואילך)

רבי, קטעו לי את הצד השמאלי

לפני פטרבורג הי' גילוי המאור, המאור הי' בהתגלות, ולא הי' עדיין מסודר בכללות אנ"ש סדר העבודה בדרך מלמטה למעלה. כידוע הסיפור בחסיד ר' יקותיאל לעפלער, כשבא לליאזני בפעם הראשונה, טיפס לחלון חדרו של רבנו הגדול (שהי' בעלי') נכנס ואמר: רבי, קטעו לי את הצד השמאלי שם מקומו של היצר הרע!

הרבי רמז לו בידו לרדת מהחלון. הוא ישב אז עטור בתפילין של רבנו תם, סמך עצמו על ידיו הקדושות ואמר: ריבונו של עולם, ואתה מחי' את כולם כתיב!

אהליבמה בת ענה החוי או יהודית בת בארי החתי

יבאר שבפרשתנו נזכרו שמות נשי עשו אגב סיפור תולדותיהם, ולכן מוכרחים לומר שאלו הן שמותם האמיתיים, משא"כ בפ' תולדות נזכרו להדגיש רשעותו של עשו, ולכן השמות שנזכרו שם הם רק בשם התואר – לתאר רשעותו של עשו

בפרשתנו (לו, א ואילך): "ואלה תולדות עשו הוא אדום. עשו לקח את נשיו מבנות כנען, את עדה בת אילון החתי ואת אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי. ואת בשמת בת ישמעאל אחות נביות. ותלד עדה לעשו את אליפז, ובשמת ילדה את רעואל. ואהליבמה ילדה את יעיש ואת יעלם ואת קרח, אלה בני עשו אשר יולדו לו בארץ כנען".

והנה, נמנו כאן שלוש נשים של עשו – וברש"י מפרש, שהן הן הנשים שכבר נזכרו לעיל, בפרשת תולדות (כו, לד; כח, ט; וז"ל:

"עדה בת אילון – היא בשמת בת אילון, ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודת אלילים.

אהליבמה – היא יהודית, והוא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בעבודת אלילים, כדי להטעות את אביו.

בשמת בת ישמעאל – ולהלן קורא לה מחלת; מצינו באגדת מדרש ספר שמואל: ג' מוחלין להן עוונותיהם, גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן; לכך נקראת 'מחלת' שנמחלו עוונותי".

לפני פטרבורג - אחרי פטרבורג

זה הי' הסדר שלפני פטרבורג. המאור הי' בהתגלות לכל. הרבי [הזקן] התחיל בסדר של עבודה פנימית, סדר ה"חדרים", חדר א' ב' ג' שיסד שהי' זה בדרך עשיית כלים. אלא שבדרך כלל הי' המאור בהתגלות לכל, וכשהמאור בהתגלות הרי גם "לא כלי" מאיר. ואילו אחרי פטרבורג הכל הוא בסדר והדרגה בכלי ובריבוי אותיות של הבנה

קודם פטרבורג הי' הדא"ח שורף את העולם

יומיים אחרי חגיגת חג החגים – י"ט כסלו תרס"ג – הייתי אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [מוהרש"ב] ב"יחידות", ונושא הדיבור הי' מה שהואיל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לבאר – בעת ההתוועדות – ההפרש במהותו ועצמותו של הוד כ"ק רבינו הזקן ובמהותה ועצמותה של תורת החסידות לפני [שנעצר רבינו הזקן ב]פטרבורג ואחרי [ששוחרר מ]פטרבורג.

[ואלו הם דברי-קדשו של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב בהתוועדות ההיא (ספר השיחות – תורת שלום ע' 25 ואילך):

ידוע ומקובל אצל חסידים – וכן האמת – אשר רבינו הזקן קיבל [אצל המגיד] במזריטש פנימיות דוקא, מכיון ששם הי' את ה'כל טוב' האמיתי. ובדרך-כלל ידוע שנחלק לב' מדרגות – מקיפים ופנימיים. והוא (כ"ק אדמו"ר הזקן זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע ועכ"י) קיבל רק הפנימיות.

ועיקר עסק הפנימיות התחיל מפטרבורג, וידוע אצל החסידים – וכן האמת – דקודם פטרבורג

ולהעיר, שבדברי רש"י כאן יש חידוש כללי:

במפרשים אחרים למדו, שאין צורך לחפש טעם למה נקראת "בת אילון" כאן בשם "עדה" ובפ' תולדות בשם "בשמת", משום שאפשר לומר בפשטות – שהיו לה שתי שמות, ונקראת גם "עדה" וגם "בשמת"; ועד"ז בנוגע ל"בת ישמעאל" – שהיו לה שתי שמות: גם "בשמת" וגם "מחלת".

(כן כתב הראב"ע כאן: "ואל תתמה על עדה ובשמת שיש לה שני שמות", ומביא דוגמאות לאנשים בתנ"ך שהיו להם שתי שמות; וכן כתב הרשב"ם: "הוחלפו שמות הבנות, כאשר מצינו בכמה מקומות – בשמת בת אילון נקראת כאן עדה בת אילון, ומחלת בת ישמעאל נקראת כאן בשמת").

אולם לדעת רש"י, לכל אחת מהנשים הי' שם עצם אחד בלבד, וצריך טעם להשם הנוסף. ולכן הוא מפרש ש"בת אילון" שמה האמיתי הוא "עדה", ונקראת "בשמת" רק בשם התואר על שם הקטרת הבשמים; ועד"ז בשתי הנשים הנוספות של עשו.

ב. אך צריך ביאור (בהבא לקמן – ראה גם רמב"ן על אתר, ובמפרשי רש"י: יריעות שלמה. הואיל משה. משכיל לדוד. ועוד):

כיון שרש"י מפרש את הטעם לשינוי השמות מפ' תולדות לכאן – מדוע לא פירש את השינוי בשמו של אבי אהליבמה: כאן נאמר "אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי" – ואילו בפ' תולדות היא נקראת בשם "יהודית בת בארי החתי"? ואמנם, רש"י מפרש את הטעם לשינוי שמה של האשה עצמה – שבאמת שמה הי' אהליבמה "והוא כינה שמה יהודית" כו'; אך את השינוי בשם אבי [ובכמה פרטים: א] כאן "בת ענה בת צבעון" ובפ' תולדות "בת בארי"; (ב) כאן "החוי" ובפ' תולדות "החתי" [אינו מפרש כלל!]

מדוע הוצרך רש"י להגיע ל"אגדה" (הרחוקה לכאורה מ"פשוטו של מקרא") בנוגע לשמה של "בת ישמעאל" – שבאמת שמה הי' "בשמת", והטעם שנקרא "מחלת" הוא מצד ש"נמחלו עיונותי" בעת החתונה? לכאורה, הי' לו לפרש בפשטות, שבאמת נקרא שמה "מחלת", וזה שנקראת "בשמת" הוא "על שם שהיתה מקטרת בשמים כו"!

בנוגע לשמה של "בת אילון" – מפרש רש"י, ששמה האמיתי הוא "עדה", ונקראת בפ' תולדות בשם "בשמת" על שם קיטור הבשמים לעבודה זרה. ולכאורה, הי' מסתבר לפרש בהיפך, ששמה האמיתי הוא "בשמת", וזה שנקראה "עדה" הוא על שם שסרה מדרכי ה', וכדברי רש"י בפ' בראשית (ד, יט): "עדה תרגום של סורה"!

[והעדיפות בפירוש זה: השם "בשמת" מורה רק על בשמים, אך לא ניכר בו עיקר הענין – הקטרת הבשמים, ומכל שכן שאינו מורה על הקטרת בשמים לעבודה-זרה; מה שאין כן השם "עדה" במשמעות של "סרה" – משמעותו הפשוטה שהיא סרה מדרך האמת והישר כו'].

להוראת רופאים והוא מובא בכ"מ בשו"ע או"ח הל' שבת ויהכ"פ וכיו"ב, ומובא ג"כ בהל' נזקי גוף ונפש ודיניהם,

והנקודה התיכונה היא כלשון רז"ל שאין לאדם רשות על גופו כלל לצערו כו', כי הגוף הוא נכסיו של הקב"ה ביטוי נפלא אשר בהתבוננות קלה אפילו מבהיל את הרעיון, ויה"ר אשר מאמר רז"ל זה המרובה באיכות יפעול פעולתו לזהירות גם בהציווי ונשמרתם מאד לנפשותיכם,

ובלי ספק אשר עי"ז יתוסף גם בעסקנות הצבור ובעניני תורה ומצות בכלל, וכידוע פתגם הרב המגיד ממעזריטש אשר יום ההילולא שלו הי' לפני איזה ימים, א קליינע לעכעלע אין גוף איז א גרויסע לעכעל אין דער נשמה.

(אגרות קודש חי"ד אגרת ד'תתקסב)

קיום הוראות הרופא – מצוה גדולה ורבה ומדרכי השם הוא

נעם לי לקבל מכתבו... בו מעתיק דברי הרופא ע"ד הטבת בריאותו, ויהי רצון שילך מצב בריאותו הלך וטוב, וכפתגם רבותינו נשיאינו, פון גוט צו נאך בעסער [מטוב לטוב עוד יותר].

ומובן שאין דעתי נוחה ממ"ש שעושה כהוראת הרופא אבל לא בדיוק, שהרי התורה נתנה רשות לרופא לרפאות, ובנתינת רשות זה, ה"ז נעשה מצוה מצד הרופא (עיין ט"ז יו"ד ריש סימן רל"ז) ולמצוה גדולה ורבה מצד הנרפא, הענין דונשמרתם מאד לנפשותיכם, והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, ואזהרת הרב המגיד לבנו המלאך, א קליינע לעכעלע אין גוף – א גרויסע לעכעלע אין נשמה, ועוד ועוד. ואין להאריך בדבר הפשוט.

ותקותי חזקה, שתיכף בקבלת מכתבי זה, יבשרני טוב – שעכ"פ מכאן ולהבא, לא יתערב בהוראות הרופא, כי אם יקיימם כדבעי, ובפרט שהרי רואים במוחש, שביטולה של ענין של תורה למשך זמן, אפילו באם נקרא זה ביטול, מביא שכר מרובה לאחר זמן, כיון שע"ז מתקדמת הטבת הבריאות עד לרפואה שלימה, וממלא החסרון פי כמה, משא"כ ע"י הרפיון בזה, וק"ל.

(אגרות קודש חי"ח אגרת ו'תקעד)

לב נעמט מען אויף ענינים שארפער און שווערער [לוקחים את הענינים ללב באופן יותר חריף וכבד] מכמו שהם מצד עצמם, וכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע סיפר בשם כ"ק אביו אדמו"ר מוהרש"ב – נ"ע, שאמר לו פעם "זעה ווי טייער דער אידישער גוף איז אז צוליב עם האט מען אויסגעגאסן אזויפיל תורה און מצות [ראה כמה יקר גוף של יהודי, שבשבילו 'שפכו' כ"כ הרבה תורה ומצוות]".

ועתה כשנותן לכאז"א דבר יקר כזה כמו גוף, צריכים לעסוק בהשתדלות, והשתדלות אליבא דנפשי, שיהי' הגוף בריא ובמילא יוכל להשלים מה שחפץ ממנו השי"ת. וכמ"ש הרמב"ם הלכות דיעות רפ"ד, "היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא" ובהמכ' של כ"ק הרב המגיד ממעזריטש (נדפס בהתמים) לבנו הקדוש המלאך, כותב "א קליין לעחילי אין גוף מאכט א גרוישער לאך אין דער נשמה".

אין כוונתי בזה לדרשא, ורק תקוה, אפשר יפעול זה עלי' ועל ידה גם על בעלה הרב שי' (אף שבזהר מובא הלשון תוקפא דנשמתא חולשא דגופא, זאל מען טייטשען [יפרשו] – חלישות דרישת הגוף, אבל לא ח"ו חלישות בריאות הגוף, ורואים זה בפועל, שבעת שהגוף בריא יכולים לפעול שלא בערך בכל הענינים ובפרט באהבת השם אהבת התורה ואהבת ישראל).

(אגרות קודש ח"ד אגרת א'סא)

ישמור על בריאותו פשוט כפשוטו בעניני אכילה ושת' ושינה וכו'

אשר עי"ז טוב יהי' לו גם ברוחניות

ועל של עתה באתי, והיינו שע"פ הידיעות המתקבלות מ... וכן מהנוסעים הנה כנראה שאינו מסודר כלל בענין בריאות הגוף, אשר במילא אי אפשר שלא ישפיע זה גם על בריאות הנפש, וכידוע מאמר הרב המגיד לבנו הר"א המלאך, אז א קליינע לעכעלע אין גוף גורם א גרויסע לאך אין דער נשמה, והוא ג"כ פסק בנגלה וכמ"ש הרמב"ם הלכות דיעות ריש פרק ד', היות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא.

וחבל על הזמן על הוויכוח בדבר הפשוט, ובמילא אם לקולי ישמע, הרי ישמור על בריאותו פשוט כפשוטו בעניני אכילה ושת' ושינה וכו' אשר עי"ז טוב יהי' לו גם ברוחניות. וכבר ידוע מאמר הבעש"ט על הפסוק כי תראה חמור שונאך גו' עזוב תעזוב עמו.

(אגרות קודש ח"ז אגרת ב'נה)

'הגוף הוא נכסיו של הקב"ה' ביטוי נפלא אשר בהתבוננות קלה אפילו

מבהיל את הרעיון

נעם לי לקבל פ"ש עי"ז... אבל נצטערתי להוודע במשך השיחה שכנראה אין כת"ר שי' שומר כלל על בריאותו ומתנהג היפך הוראת הרופאים בזה, ובודאי למותר להאריך בהיחס שצריך להיות

ג. והביאור בכ"ז:

ההבדל הכללי בין נשי עשו כפי שהן נזכרות בפ' תולדות, לכפי שהן נזכרות בפרשתנו – הוא:

בפ' תולדות נזכרות נשי עשו בתור חלק ממאורעות עשו והנהגתו: שתי הנשים הראשונות מבטאות את רשעותו, וכפי שהתורה מעידה עליהן שהן היו "מורת רוח ליצחק ולרבקה"; והאשה השלישית – בת ישמעאל – מבטאת את צביעותו, שכאשר ראה "כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו" הלך במיוחד אל ישמעאל כדי לקחת את בתו לאשה, כדי להראות ליצחק אביו שהוא רוצה לעשות את רצונו ולכן אינו לוקח אשה מבנות הארץ אלא אשה מיוחסת – בת ישמעאל, נכדתו של אברהם (אבל באמת היתה זו צביעות, שהרי לא גירש את נשיו הראשונות – וראה משנ"ת בארוכה במדור זה בש"פ תולדות שנה זו);

ואילו הפרשה כאן עוסקת ב"אלה תולדות עשו", ונשי עשו נזכרות כאן רק בתור הקדמה לתולדותיו: "ותלד עדה... ובשמת ילדה... ואהליבמה ילדה".

ובזה יובן שינוי הסדר: בפ' תולדות נזכרת "בת אילון" שני' בסדר נשי עשו (לאחר יהודית) – ואילו כאן היא נזכרת ראשונה!

כי:

בפ' תולדות, הכתוב מספר על נשי עשו כחלק מתולדות חייו של עשו עצמו. ולכן נמנו הנשים לפי הסדר שעשו נשא אותן: בתחילה את יהודית (אהליבמה), ורק לאחר' את "בת אילון".

אבל בפרשתנו, מסופר על תולדותיו – הבנים והילדים של עשו, והסיפור ש"עשו לקח את נשיו", הוא רק הקדמה לכך שנשים אלו ילדו לעשו בנים: "ותלד עדה... ואהליבמה ילדה". ולכן מקדים הכתוב את "בת אילון", שהיא ילדה ראשונה לעשו.

[ואמנם, גם בשמת ילדה לפני אהליבמה; ובכל זאת, כיון שנישואי' לעשו היו זמן רב – עשרים ושלוש שנים (תולדות כו, לד. רש"י ס"פ תולדות) – לאחר נישואי אהליבמה ועדה, (לא כמו אהליבמה ועדה שנישאו לעשו באותו פרק זמן), לכן אין הכתוב מקדים את סיפור נישואי', למרות שתולדותי' מוקדמים].

ד. ומעתה יובן שרש"י הופרח לפרש כמו שפירש – ש"בשמת" הוא שם העצם של "בת ישמעאל" ו"מחלת" הוא רק כינוי לפעולותי', וכן ש"עדה" הוא שם העצם של "בת אילון" ו"בשמת" הוא רק כינוי לפעולותי' – ולא להיפך (כנ"ל ס"ב):

בפרשתנו מוזכרות נשי עשו רק בדרך אגב, שכן עיקר הפרשה באה כדי לבאר את "תולדות עשו". ולכן אי אפשר לומר שהשמות הנזכרים בפרשתנו (עדה, אהליבמה ובשמת) הן שם התואר לפעולותיהן, מכיון שכל הזכרתן היא רק כהקדמה בלבד – ובהכרח ששמות אלו הן שמות העצם שלהן;

דוקא בפ' תולדות, כאשר נשי עשו מוזכרות כחלק מתיאור חייו ומעשיו של עשו, שם אפשר

לפרש את שמותיהן הנזכרים שם (בשמת, יהודית ומחלת) כשמות התואר הבאים לתאר את ענינן של נשי עשו, שעל ידי זה תתבאר לנו רשעותן וצביעותן של עשו המתבטאת בנישואיו עמהן.

[וגם השם "מחלת" שהוא על שם מחילת העוונות בעת הנישואין – מבטא את צביעותו של עשו, שכדי להראות לאביו את צדקותו הלך ונשא אשה כשרה שעשתה תשובה בעת נישואי' ולכן נמחלו עוונותי' (וראה משנ"ת במדור זה בש"פ תולדות תשס"ט ובש"פ וישלח תש"ע, עיי"ש); אבל באמת היתה זו צביעות, כי אם הי' זה באמת הרי שהי' מגרש את נשיו הראשונות שהרשיעו דרכן (וכנ"ל)].

ה. ועדיין נותר לנו לבאר למה לא ביאר רש"י טעם השינוי בשם אבי' של אהליבמה מפ' תולדות לפרשתנו.

וי"ל, שלאחר שרש"י מבאר בפרשתנו הטעם לשינוי שם האשה עצמה, ששמה העצמי הי' "אהליבמה" – וזה שנקראת בשם "יהודית" בפ' תולדות הוא שם שכינה אותה עשו "כדי להטעות את אביו", שיחשוב שהיא אשה צדקת הכופרת בעבודה זרה;

הרי מעתה מובן כבר מעצמו שכשם ששינה עשו את שמה עצמה, "כדי להטעות את אביו", כך הי' מוכרח עשו לשנות את שם אבי'.

אבי' האמיתי הי' – כמו שכתוב בפרשתנו: "בת צבעון בת ענה", והיינו שהיא היתה ממזרת (כפירוש רש"י על אתר). ובכן, כאשר עשו בא להטעות את אביו ולהראות לו שנשא אשה "יהודית" – הרי לא יתכן שיספר שהיא ממזרת!

ולכן שינה עשו (לא רק את שמה של אהליבמה, אלא) גם את שמו של אבי' ואמר שהיא "בת בארי".

וכדי שהשקר יתקבל יותר, הוסיף עשו ושינה את מקומה: אף שבאמת הי' מוצאה מה"חוי", אמר עשו שהיא מה"חתי", וזאת כדי להשוות אותה לאשה השני' שהיא היתה באמת "בת אילון החתי". והיינו, שעשו סיפר שלקח שתי נשים אלו יחד, מאותה האומה [ובפרט שבנות חת הן "בנות הארץ" (תולדות כז, מו), ומתקבל על הדעת שאדם לוקח אשה מבנות ארצו].

ו. ויש להוסיף בביאור הטעם שבחר עשו בשם "בארי" דוקא (אף שבדרך הפשט אין הכרח למצוא טעם מיוחד לזה – כי העיקר בנדו"ד הוא זה שעשו הסתיר את השם האמיתי של "בת צבעון בת ענה"):

התעסקותו של יצחק, באותו הזמן שבו נשא עשו נשים אלו, היתה בבארות; ולכן כינה עשו את חותנו בשם "בארי", על שם זה.

ובפרט, ש"בארי" פירושו "באר שלי"; שזה הוא תוכן הסיפור בפ' תולדות, על זה שיצחק טען שהבארות הם שלו, באופן שבסוף הסכימו לזה גם פלשתים.

כשיש חור קטן בגוף אזי נעשה חור גדול בנשמה

צריך לשים לב להטבת מצב בריאותו הגשמי ע"י אכילה ושתי' ושינה
באופן המתאים

...ואתחיל בעיקר והוא בענין בריאות הגוף.

פסק הרמב"ם בהל' דעות רפ"ד, והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא כו'. ובטשו"ע או"ח סתקע"א ס"ב: ת"ח אינו רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים כו', ומלמדים וכל העוסקים בצ"צ דינם כת"ח. ואמר הרב המגיד (נדפס בהתמים חוברת ז עמ' כח) אז ס'וערט א קליין לעחיל אין גוף ווערט א גרוישער לאך אין דער נשמה. פסק אדה"ז באגה"ת פ"ג, דמצי לצעורי נפשי' על עבירות שבידו רק כשישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל.

ואחרי כל הדברים האלה הנה, לדעתי הי' צריך לשים לב להטבת מצב בריאותו הגשמי ע"י אכילה ושתי' ושינה באופן המתאים להנ"ל. . והשי"ת בטח יצליחו לעשות פון גשמיות רוחניות.

(אגרות קודש ח"ד אגרת תתצט)

בשנותן לכאז"א דבר יקר כזה כמו גוף, יש להשתדל שיהי' בריא,
ויוכל להשלים מה שחפץ מכמו השי"ת

...למותר להאריך, שהאמור זבחי אלקים רוח נשברה, אין הכוונה על שבירות רוח, ובפרט שבירות הלב, המזיק, ח"ו, לבריאות ופועל על העצבים – ניירוויין – וביותר אשר מצד השבירות

חדשים – שהם ו' שנים – ועוד כ"ד ימים) בצירוף השבועות דטומאת לידה שביניהם²³.

איברא דזו אינה ראי', שהרי אפ"ל שרק לידתם הי' בזה אחר זה ולא זמן עיבור, כי אין הכרח לומר שרק לאחר שילדה אחת מהנשים נתעברה חברתה וילדה כעבור ז' חדשים, אלא אפשר לומר שנתעברה כבר קודם שילדה חברתה וילדה לאחר' כעבור משך זמן קצר (פחות מז' חדשים), וא"כ אפשר לומר שילדו לז' שלמים.

ועיין בתרגום יונתן בן עוזיאל (ויצא ל, כא) דמוכח מדבריו שעכ"פ עיבור דינה ויוסף הי' בבת אחת. וא"כ אפשר שעוד שבטים מב' אמהות היו בעיבור בפרק זמן אחד, ובאמת נולדו לז' שלמים.

ועיין בסדר עולם (פרק שני) דאיתא שם שנולדו השבטים לז' חדשים. ובראב"ע (ויצא ל, כג ושמות ב, ב) פי' ג"כ שנולדו לט' והרתה רחל קודם שנולד וכו'²⁴.

23) ז' שבועות: ג' שבועות דלאה – בין ראובן שמעון לוי ויהודה, שבוע א' דבלהה – בין דן לנפתלי, שבוע א' דזלפה – בין גד לאשר, ועוד ב' שבועות דלאה – בין ישכר זבולון ודינה.

24) וראה עוד לענין לכמה נולדו השבטים – פרקי דר"א הנ"ל פל"ו ובפי' הגרד"ל. לקח טוב (ויצא כט, לב). מדרש תדשא. חזקוני, ואהל יוסף על האבן עזרא (ויצא ל, כה). רבינו בחיי שמות א, ו. ועיין מש"כ ר"א עפשטיין בספרו מקדמוניות היהודים בהגהותיו למדרש תדשא.

ועיין בילקוט שמעוני שמות ע"פ וימת יוסף וגו' שכתב: ראובן נולד בי"ד כסלו וכו' שמעון נולד בכ"ח בטבת וכו' לוי נולד בי"ו בניסן וכו' יהודה נולד בט"ו בסיון וכו' דן בט' באלול וכו' נפתלי נולד בה' בתשרי וכו' גד בי' מרחשון וכו' אשר בכ' שבט וכו' ישכר נולד בי' באב וכו' זבולון בז' תשרי וכו'.

ומצוה ליישב הדברים, דלפי חשבון היל"ש, וע"פ פירוש כל המפרשים סדר תולדותם הי' ראובן שמעון לוי יהודה דן נפתלי גד אשר ישכר זבולון יוסף – נולד יוסף לכל הפחות כעבור ט"ו שנה וג' חדשים לבוא יעקב אל לבן, ואיך יתאים הדבר עם המפורש בקרא שכאשר ילדה רחל את יוסף נשלמו י"ד השנים שעבד יעקב אצל לבן בשתי בנותיו.

שוב מצאתי בסדר הדורות (ב"א קצ"ט – לידת יוסף) שמקשה ע"ד זה בנוגע לחשבון י"ג שנותיו של לוי במעשה שכם: ראובן.. נולד י"ד כסלו.. שמעון נולד כ"ח טבת, ע"כ טבת שנה הבאה.. ולוי נולד ט"ז ניסן, ע"כ לשנה הבאה.. הרי בין נישואי לאה בניסן עד לידת לוי יותר מן ל"ו חדשים שהוא ג' שנים, ויעקב הי' בבית לבן מן הנישואין שלו י"ג שנים, ושהה בדרך שנה ומחצה עד המעשה ששמעון ולוי חגרו איש חרבו.. הרי מלידת לוי עד הריגת שכם הי' לוי רק בן י"א שנים ומחצה. עכ"ל.

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

כיצד שלח יעקב שלוחים למקום סכנה

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו מלאכים ממש (לכ, ד. רש"י)

במפרשי רש"י (רא"ם, גו"א, ועוד) הקשו, מהו הכרחו של רש"י לפרש דמדובר במלאכים ממש, הרי אפשר לפרש דמדובר בשלוחים בו"ד? ותירצו בכמה אופנים.

ויש לתרץ בפשטות:

הדין הוא (ראה באר היטב או"ח סו"ס תר"ג) דמי ששלח אדם באיזו שליחות, וניזוק השליח, חייב המשלח לעשות תשובה ע"ז.

ועפ"ז כיון שידע יעקב שעשו הולך לקראתו ורוצה להרגו, נמצא ששלח השלוחים למקום סכנה, וא"כ הי' אסור לו לשלוח שלוחי בו"ד לעשו, כי אולי ינזקו.

ולכן מוכרחים לומר שהשלוחים ששלח יעקב לא היו בו"ד, אלא "מלאכים ממש", ואז שפיר יכול לשלחם. וק"ל.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה עמ' 389 ואילך)

יצאנית למעליותא

ותצא דינה בת לאה גו' לראות בבנות הארץ על שם יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה שנאמר ותצא לאה לקראתו (לד, א. רש"י)

קשה, הרי אמרו חז"ל (ב"ב קכג, א) שאפי' בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב, וא"כ מדוע נכתב כאן "גנותה" של לאה, ש"יצאנית היתה"?

וביותר יוקשה, הרי בנוגע ל"ותצא לאה לקראתו", פירש רש"י (ויצא ל, יז) "שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים", וא"כ, יציאתה כדבר טוב תחשב, ומדוע כאן חשבינן לה כ"יצאנית"?

וי"ל, שקושיא אחת מתורצת בחבירתה, שבא הכתוב כאן לבאר שבחה של דינה, שהיתה "יצאנית" כאימה לאה. דכמו שלאה יציאתה היתה לדבר טוב, כן הוא בדינה ש"יצאנית" הייתה, למעליותא.

דהנה כתב רש"י לעיל, על הפסוק "ויקח גו' ואת אחד עשר ילדיו" (פרשתנו לב, כג) "ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה ונעל בפני' שלא יתן בה עשו עיניו, ולכן נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם".

ונמצא, שדינה הי' כוחה רב בהחזרת רשעים למוטב, שאפי' עשו הי' ביכלתה להחזירו למוטב.

וזהו שבחה של דינה ש"יצאנית היתה", כי יצאה "לראות בבנות הארץ" כדי להחזירו למוטב, ולהכניסן תחת כנפי השכינה.

[וזה שלפועל נפלה ביד שכם עי"ז, לא הי' עונש לה, כ"א עונש ליעקב על שמנעה מעשו, כפי שהובא לעיל מרש"י].

(ע"פ לקוטי שיחות חל"ה עמ' 150 ואילך)

"ויותר יעקב לבדו":

עומק המשמעות של "יפוצו מעיינותיך חוצה"

ב' פירושים הפכיים ב"ויותר יעקב לבדו" / ב' טעמים הפכיים לגילוי תורת החסידות / "יפוצו מעיינותיך חוצה" בתורה, בנפש האדם, בכלל ישראל, בעולם / הכל אחדות פשוטה / "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא"

– לקראת חג הגאולה יט כסלו, ראש השנה לחסידות –

על הפסוק בפרשתנו¹ "ויותר יעקב לבדו" – מצינו כו"כ פירושים. ב' מתוכם הם ב' קצוות הרחוקים לכאורה זה מזה בתכלית:

בגמ' איתא²: "נשתייר על פכים קטנים" (ורבותינו בעלי התוס'³ מצאו רמז בתיבת "לבדו" – "אל תיקרי לבדו אלא לכדו") – והיינו שיעקב נותר עבור התעסקות בעניינים "קטנים"; מאידך מצינו במדרש⁴ דברים מופלאים במאוד אודות "יתור" זה של יעקב "לבדו": "אין כא-ל", ומי כא-ל? – "ישורון" – ישראל סבא. מה הקב"ה כתוב בו⁵ ונשגב ה' לבדו, אף יעקב ויותר יעקב לבדו. דעניין זה

(1) לב, כה.

(2) חולין צא, סע"א.

(3) עה"פ. וכ"ה בבבאי (בשם "רבותינו ז"ל") ורע"ב עה"פ.

(4) רבה פע"ז, א.

(5) ישעיה ב, יז.

והנה לאה היתה יולדת לז' חדשים, כדאמר בפרקי דר"א (פל"ו) "מז' חדשים ילדה לאה את בני" (והובא גם ביל"ש⁶ (ויצא רמז קכה בסופו)). וכבר גרסינן בר"ה (יא, א) דה"יולדת לשבעה יולדת למקוטעין", ויש להוכיח דהיינו ו' חדשים וב' ימים, כי בש"ס שם איתא "בפסח נולד יצחק, מנלן דכתיב למועד אשוב אליך . . דקאי בחג וקאמר ל' בניסן. אכתי בששה ירחי מי קא ילדה, תנא אותה שנה מעוברת היתה. סוף סוף כי מדלי מר יומי טומאה (דקיי"ל שרה אמנו אותו היום פרסה נדה) בצרי להו, אמר מר זוטרא . . יולדת לשבעה יולדת למקוטעין", ובתוס' שם כתב "ולמאי דמסקינן דיולדת לשבעה יולדת למקוטעין, לא הוה צריך לשנויי שנה מעוברת היתה, דכי מדלית נמי ימי טומאה, טבלה נמי בליל חמישי לחג, ואפשר דילדה ביום אחרון של פסח". צא וחשוב ו' חדשים וב' ימים.

וא"כ נולד לוי י"ח חדש¹⁸ וכ' יום אחרי הנישואין (ג' עיבורין שכל א' מהם הוא ו' חדשים וב' ימים הם י"ח חודש וו' יום, ועוד שבועיים טומאת לידה של ראובן ושמעון¹⁹). ועפ"ז אתי החשבון שבמעשה שכס (שאירע י"ג שנים י"ח חודש וכ' יום אחרי נישואי לאה) הי' לוי בן י"ג

יום, נעשה לוי ביום השלישי בן י"ג שנה ויום אחד. המו"ל.

(18) בביאורי הגר"א על המשנה באבות שם כתב "י"ג נקרא איש שנאמר ויקחו שמעון ולוי איש וגו', וי"ג שנה שהי' יעקב אצל לבן אחר הנישואין, צא ג' עיבורין של כל א' מו' חדשים, נגד זה שהה ח"י חדשים בדרך, כמ"ש בספ"ק דמגילה". היינו דאף הוא החשיב רק י"ח חודש לג' עיבורין, כל אחד ו' חדשים (אלא שלא החשיב ימי טומאת לידה, וגם לא החשיב כ' יום הנ"ל).

(19) שבוע לכל אחד, כמ"ש (ר"פ תזריע) "אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים". וראה גם חזקוני המצוין לקמן הערה 24.

שנה מדוייק מיום ליום, שדוקא ביום השלישי נעשה לוי בן י"ג שנה.

ה

יוסיף לדון כמה היו ימי עיבור השבטים ועוד להעיר בזה, דלכאורה אפשר להביא רא"י שעל כרחך ילדו האמהות לז' מקוטעים מהא דנולדו ליעקב במשך ז' שנים י"א בנים ובת (כמ"ש בפדר"א ויל"ש שם²⁰).

כי הנה, מפשט הכתוב משמע שהיו זה אחר זה, היינו דלעולם לא ילדו האמהות באותו פרק זמן, אלא לאחר שילדה לאה ד' בנים ועמדה מלדת נתנה רחל את בלהה ליעקב וילדה בלהה ב' בנים, ואח"כ נתנה לאה את זלפה ליעקב וילדה ב' בנים, ואח"כ ילדה לאה עוד ב' בנים ובת, ורק אח"כ ילדה רחל את יוסף. וכן מוכח גם מסדר כתיבתן על האפוד, דקרי לזה בקרא "כתולדותם" (תצוה כת, יו"ד), דהיינו כסדר שנולדו²¹, דמשמע שנולדו זה אחר זה. ויעויין בזה בספורנו (ויצא ל, ח).

ואי נימא דילדו לז' שלמים, הרי החשבון דכל י"ב הלידות (י"א בנים ובת), שהם ז' חדשים לכל לידה (ללא הפסק זמן בינתיים), עולה פ"ד חדשים שהם ז' שנים, ואיך שמרו טומאת לידה (למאן דאמר שגם בחוץ לארץ קיימו האבות כל התורה²²), ועל כרחך צ"ל שהוא לז' מקוטעין (לכל הפחות ו' חדשים וב' ימים), שאז יכול לעלות בתוך שבע שנים החשבון די"ב לידות (לכל הפחות ע"ב

(20) ועיין בפ"י הרד"ל שם כיצד החשבון מוכיח כן מן הכתובים.

(21) עיין בפרש"י שם.

(22) ראה בזה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 142. וראה גם בפרשת דרכים בתחילתו.

לְקִרְאת שַׁבַּת

ד

יבאר בדרך חדשה חשבון מדויקדק מיום ליום לדברי רש"י בנוזר

ולהכי נראה לחשב הכל מחדש מיום ליום.

הנה התחלת חשבון העיבור הוא משנשא יעקב את לאה ובא אלי', דמביאה ראשונה נולד ראובן, כמו שאמר יעקב עליו "ראשית אוני" (ויחי מט, ג), ומבואר ביבמות (עו, א) דהיינו שלא ראה קרי מימיו¹⁴, ופירש התם תוס' דנתעברה מביאה ראשונה¹⁵.

ולאח"ז חיכה ז' ימי המשתה ותיכף עבד ז' שנים ברחל, כדאמר קרא (ויצא כט, כג-ל) "ויקח את לאה בתו ויבא אותה אליו ויבוא אלי'", "וימלא שבוע זאת (שבעת ימי המשתה – פרש"י) ויתן לו את רחל גו' ויעבוד עמו עוד שבע שנים אחרות", ושוב עבד ו' שנים בצאן ("עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך ושש שנים בצאנך (שם לא, מא)),

ואח"כ נס מלבן ז' ימים ("ויברח גו' ויגד ללבן

14

14) וכן הביא רש"י על התורה, שהוא הי' טפה ראשונה שלו.

15) ואף שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה, כדמקשה הש"ס בפשיטות ביבמות (לד, א-ב) "והא אין אשה מתעברת וכו'" (ובב"ר (פמ"ה, ד) משמע קצת שהוא פלוגתא) – הרי כבר תירץ התם הש"ס גבי תמר על הקושיא "והא תמר בביאה ראשונה איעברא" – ד"תמר באצבע מיעכה כו'", ובאמת כבר תירץ הכי להדיא התוס' שם (עו, א ד"ה שלא) לעניננו.

ויעויין בנוב"י מהדו"ק אה"ע סכ"ב שכתב דזה שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה אינו אלא ע"פ רוב, ותירוץ הש"ס ביבמות גבי תמר לא נצרך אלא כדי שלא נדחוק לומר שאלה שנתעברו בביאה ראשונה היו מן המיעוט. ויעויין עוד בר"ן (קידושין י, א) בענין זה. אבל עיין בשו"ת הרי"ף סל"ח דמינ"י יש להוכיח דלא כהנוב"י.

ביום השלישי כי ברח יעקב גו' וירדוף אחריו דרך שבעת ימים (שם, כא-ג), ויום א' לן על מעבר יבוק ("וילן שם בלילה ההוא גו' ויעבור את מעבר יבק" (וישלח לב, יד-כג)),

ובסוכות ישב י"ח חודש כדגרסינן במגילה (שם) "בא לו לסוכות ועשה שם שמונה עשר חודש, שנאמר ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות", ופרש"י שם "ויבן לו בית לימות החורף עשה סוכות ב' פעמים שני ימות הקיץ הרי י"ח", ושוב בא לשכם והי' זה ערב שבת ולהכי חנה מחוץ לעיר, כמבואר בבראשית רבה (פע"ט, ו), וא"כ על כרחך שהי' שם גם ביום הש"ק, ורק ביום א' יצאה דינה, ועוד ב' ימים עד אשר "ביום השלישי בהיותם כואבים" לקחו שמעון ולוי איש חרבו ואז נעשה לוי בר מצוה.

(והא דלא חשיב ימים אלו היתרים על כ"ב שנה וכ' שנה, הן בפסוק (ויצא לא, מא) דחשיב התם רק "זה לי עשרים שנה בביתך" ולא חשיב ז' ימי משתה היתרים, והן בסוגיא דמגילה (שם) דחשיב רק כ"ב שנה, "בית לבן עשרין שנין . . אשתהי באורחא תרתין שנין", ולא חשיב כל הימים היתרים, ז' ימים שנס מלבן, ויום אחד דמעבר יבוק וכו' – אין זה קושיא כי אינו עולה אף לחודש. ופשוט).

ונמצא סך הכל אחרי הנשואין דלאה עד מעשה שכם – י"ג שנים, י"ח חודש ועשרים¹⁶ (או כ"א¹⁷) יום.

16) ז' ימי המשתה, ז' ימים שנס מלבן, יום א' שלן על מעבר יבק, ועוד ה' ימים מערב שבת שבא לשכם עד יום השלישי – הם עשרים יום.

17) כנראה מסתפק רבינו אם להוסיף עוד יום א' בשביל הדרך ממעבר יבק לסוכות (או מסוכות לשכם), שלא נתפרש בכתוב. – ולהעיר, שלפי החשבון דכ"א

לְקִרְאת שַׁבַּת

ד"ויותר יעקב לבדו" הוא גבוה ונעלה במאוד, ועד שמדמים את ענין זה ל"נשגב ה' לבדו", אחדותו של הקב"ה כמו שתתגלה לעתיד לבוא, וכהמשך הכתוב "ונשגב ה' גו' ביום ההוא".

דזה ברור אשר כל הפירושים שיש בפסוק אחד קשורים ושייכים זל"ז⁶ – ובוודאי שגם העניין דנשתיר על פכים קטנים הוא עניין אחד עם העילוי ד"ונשגב ה' לבדו" המרומו בפסוק זה.

כבר נודעו דברי השל"ה⁷ אשר מועדי השנה יש להם רמז בפרשיות שקוראים בתורה בזמנם. והנה המועד די"ט כסלו, חג גאולתו של אדמו"ר הזקן בעל התניא והשו"ע ממאסרו בעד הפצת תורת החסידות – חל בהרבה שנים בשבוע שקוראים בתורה פ' וישלח⁸, ובוודאי שיש רמז ע"ז בפסוק.

והנה בעניין גילוי ופרסום תורת החסידות, ידועה השאלה: וכי איך אפשר אשר בדורות הראשונים, ש"אם ראשונים כמלאכים אנו וכו"⁹ לא זכו לזה – ודווקא בדורות האחרונים אכשור דרא ונתגלה אור שבעת הימים מורנו הבעש"ט הקדוש ותורת החסידות?

ובזה מצינו ב' תשובות כלליות, הפוכות זמ"ז:

הטעם הא' הוא שאדרבא, היא הנותנת: דווקא בדרא דעקבתא דמשיחא, צריך לאור הנעלה ביותר שבכוחו יוכלו עם בני ישראל לעמוד בנסיונות ובקשיים דחבלי משיח. ונודע מה שאמרו צדיקים¹⁰, אשר שמו של הבעש"ט הק' הוא ישראל, כשמו של עם ישראל. והוא כמשל האדם המתעלף שצריכים לעוררו מהתעלפותו, אשר העצה לזה היא שקוראים שמו באוזניו וחוזר לחיים¹¹.

והטעם הב' הוא להיפך: דבהיות ונמצאים קודם הזמן דימות המשיח, ה"ז ע"ד מ"ש בכתבי האריז"ל¹² (ומובא במגן אברהם¹³ ובשו"ע אדמו"ר הזקן¹⁴ בעל השמחה והגאולה) שבערב שבת יש לטעום

^[1] 6) כמבואר בהרבה מקומות. וראה בלקוטי שיחות ח"ג ע' 782. – הובא כמ"פ במדורנו זה.

^[2] 7) חלק תושב"כ ר"פ וישב.

^[3] 8) ואף בשנים שאינו חל בפ' וישלח, אלא בפ' וישב, הרי ידוע מה דאי' בזה"ק (זח"ב סג, ב. פח, א) שמשבת "מינ"י מתברכין כולהו יומין", והיינו, שמשבת פ' וישלח "מתברך" גם יומא ד"י"ט כסלו", ומובן שיש שייכות וקשר ביניהם.

^[4] 9) ראה שבת קיב, ב. ועוד.

^[5] 10) הרה"ק רבי פינחס מקאריץ נ"ע.

^[6] 11) הובא בכת"י דא"ח ישן לא נודע למי (נדפס בסה"מ תרס"ג ע' רנא [ובהוצאה החדשה ח"א ע' קמא]) ע"ש. וידוע גם משל רבינו הזקן נ"ע שהחסידות היא כאבן טובה שבכתר המלך, שהמלך שוחקה ומאבדה לרפואת בנו יחידו, פן ואולי יכנס בפיו ויצילהו (קובץ 'התמים' חו' ב ע' מט – בספר המקובץ מכל הקובצים בח"א ע' עב).

^[7] 12) פרי עץ חיים שי"ח רפ"ג. שעה"כ ענין טבילת ע"ש.

^[8] 13) אור"ח סי' רנ סוסק"א.

^[9] 14) שם ס"ח.

מתבשילי השבת ("טועמי' חיים זכו"). ועד"ז כשנמצאים ב"היום השישי" דשית אלפי שנין דהוי עלמא¹⁵, קודם ה"יום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים", מתחיל להתגלות ולהתנוצץ בעולם, בדרך טעימה עכ"פ, מגילוי פנימיות התורה שתהי' בב"א ע"י משיח צדקנו¹⁶.

וגם כאן בוודאי שב' הטעמים אינם בסתירה זה–לזה, ואדרבה הם עולים בקנה אחד, וכפי שיתבאר בס"ד.

התגלות תורת החסידות קשורה עם קיום ציווי המשיח לבעש"ט הק' "יפוצו מעיינותיך חוצה"¹⁷. ובכללות הוא שיש "מעין" ויש "חוצה", והכוונה היא שה"מעין" עצמו יהיה בה"חוצה", וזאת באופן ד"יפוצו". משמעות הדברים: ישנו "מעין מים חיים" המורה על נביעה מבלי הפסק, והוא מעלה עליונה בטהרה¹⁸. וישנו "חוצה" מקום יבש ללא מים חיים. והמטרה היא, לא רק שיפוצו מימי המעין ויהיו ב"חוצה" אלא שבחוצה עצמו יהיה "מעין".

עניין זה, בקשר להתגלות תורת החסידות, ישנו בכו"כ דרגות:

א. "מעין" הוא פנימיות התורה, שבה ניכר ונראה האלוקות שבתורה דהיא עוסקת באלוקות ובעולמות העליונים. וה"חוצה" (בערכה) הוא הגליא דאורייתא, שלפי חוץ נראה שעוסקת בדברים גשמיים שאין נראה בהם האלוקות באופן גלוי.

והנה, עוד קודם התגלות החסידות היו מגדולי ישראל שעסקו בגליא ובסתים דאורייתא גם יחד. ורק שתורת ה"סוד" נשארה ב"סודיותה" והנגלה בגילוי ולא קרב זה אל זה.

החידוש המיוחד דגילוי תורת החסידות הוא, אשר הלומד פנימיות התורה, הנה גם ה'נגלה' שבתורה שלו נראה מאוחד בגלוי עם פנימיות התורה. דמתגלה איך שהתורה היא "תורה אחת" וכל עניין בנגלה יש לו פירוש גם בפנימיות, וכל עניין בפנימיות מתגלה גם ב'נגלה' (כמבואר רבות בתורת החסידות). ונעשה שה"נגלה" עצמו נעשה "מעין" של אלוקות ודביקות גלויה בהשי"ת.

ב. "ישראל מתקשראן באורייתא"¹⁹. וכמו שנפעל "יפוצו מעיינותיך חוצה" בתורה עצמה, פעל

15) ראה רמב"ן בראשית ב, ג כ"י ששת ימי בראשית הם כל ימות עולם, כי קיומו יהיה ששת אלפים שנה, שלכן אמרו יומו של הקב"ה אלף שנים . . היום השביעי שבת רמז לעולם הבא שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

16) החילוק בין ב' טעמים אלו לגילוי החסידות נתבאר בריבוי מקומות בלקוטי שיחות, ומהם: ח"ג י"ט כסלו (בעיקר הטעם הא'), ח"ז הוספות ב' ניסן (בעיקר הטעם הב'). ח"כ י"ט כסלו (הנפק"מ בין ב' הטעמים). חל"ה יט כסלו (ב' קטרוגים. בכללות הוא ההבדל בין חסידות חב"ד וחסידות הכללית). וכאן נת' התייחד בין ב' הטעמים.

17) איגרת הקודש הידועה דהבעש"ט לגיסו ר' גרשון מקיטוב. נדפסה בתחילת ספר תולדות יעקב–יוסף ובכ"מ.

18) ראה רמב"ם הל' מקוואות פ"ט ה"ח: "מה בין מקוה למעין וכו".

19) זח"ג עג, א.

וקיץ שהם ב' שנים הרי לוי בן י"ג שנים בלכתם לשכם. ונקרא איש. רש"י¹⁰.

ושוב הוסיף התויו"ט והשיג על פרש"י על הכתובים, וז"ל: "ולא דייק בפ' החומש פ' וישב בפסוק ויתאבל על בנו ימים רבים (וישב לו, לד) שפירש ו' חדשים בבית אל שהוא אחר מעשה שכם. [ועיין רפ"ב דזבים]". פירוש, דרש"י שם כתב "כ"ב שנה, כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם, כ' שנה שהי' בבית לבן וב' שנה בדרך . . שנה וחצי בסוכות וששה חדשים בבית אל", וע"ז השיג התויו"ט דכיון שבית אל הי' אחרי מעשה שכם¹¹ הרי שוב יחסרו ו' חדשים מ"ג שנה של לוי דבעינן לומר כבר במעשה שכם, ועל כרחק צ"ל דקודם בואו לסוכות שהה בדרך ו' חדשים ובמעשה שכם הי' בן י"ג שנה.

ובאמת תימא מה שהשיג על פרש"י דהא הכי גרסינן להדיא בש"ס מגילה (וי, א): יצא מארם נהרים ובא לו לסוכות ועשה שם שמונה עשר חודש . . ובבית אל עשה ששה חדשים".

ושוב ראיתי שכבר הקשה כן בתוס' ר'

10) כנראה כוונתו לפרש"י אבות כאן, במ"ש ב' שנים שעשה יעקב בבית אל" – דהיינו ב' שנים שהתעכב בדרך עד בואו לבית אל, שע"ז מפרש התויו"ט שהם ו' חדשים שעשה בדרך וח"י חדשים שעשה בסוכות. וראה גם מדרש לקח טוב עה"פ: "לוי נולד בשנה שלישית (שנתן לבן לאה ליעקב) . . נשארו מן י"ד שנים (שעבד יעקב אצל לבן) ה' שנים עם שנת לידת לוי, הרי לך ה' שנים ללוי (בסוף י"ד שנה) . . וב' שנים שהי' מקריב זבחים בבית אל . . הרי י"ג ללוי". המו"ל.

11) שהרי לאחר מעשה שכם נאמר (וישלח לה, א-ג ובפרש"י) "קום עלה בית אל" (לפי שאחרת בדרך נענשת ובא לך זאת מבתך), "ויאמר יעקב גו' הסירו את אלהי הנכר (שיש בידכם משלל שכם) . . ונקומה ונעלה בית אל".

עקיבא איגר לאבות שם (אמ"ש התויו"ט דרש"י לא דק כו'): "זה תמוה דהא להדיא איתא ספ"ק דמגלה יצא מארם נהרים ועשה שם י"ח חודש כו' ובבית אל עשה ו' חדש, וא"כ אדרבה, פרש"י דהכא (באבות) תמוה שהוא נגד הסוגיא הנ"ל".

מיהו מעתה שדחינו דברי התויו"ט שוב יפול לנו החשבון וצריך לנו לעיין טובא איך יתיישב החשבון שבמעשה שכם הי' לוי בן י"ג שנה, כיון שהי' לפני ו' חדשים שעשה בבית אל¹².

ובאמת גם בלאה"כ עלינו לחפש חשבון אחר מחשבון התויו"ט, כי הוא נדחק בתירוץו, שהרי לפי חשבוננו עולה שאין הימים מכוונים עד דק, ולגבי זמן ההריון לג' האחים כתב שהוא "ב' שנים בקירוב . . לשלשת האחים . . שבעה חדשים לכל אחד", היינו שאינו בדיוק¹³. והלא בדברי רש"י הנ"ל בנוזר כתב ד"גמירי שמעון ולוי בההיא שעתא בני י"ג שנה היו, והרוצה לחשוב יצא ויחשוב".

12) ראה גם רבינו בחיי (וישלח שם): "לאה ילדה לראובן בז' חדשים ואחריו נולד שמעון לו' חדשים, נמצא כשפירש יעקב מלבן לסוף עשרים שנה הי' שמעון בן י"ב שנה פחות ב' חדשים, נתעכב יעקב בסכות י"ח חדשים ובא לשכם, נמצא שמעון בן י"ג שנה וארבעה חדשים, ולוי בן שנים עשרה שנה וט' חדשים, וקראן הכתוב איש" (וכ"ה בפ' מהרז"ו לב"ר פ"פ, יו"ד).

והמגן אברהם כתב בזית רענן ליל"ש וישלח רמז קלה: "כשנסע יעקב מבית לבן הי' בן י"א שנים, שהרי הי' י"ג שנים בבית לבן אחר נישואי לאה, ושנה ומחצה הי' בסוכות כדאיתא סוף מגילה, א"כ הי' בן י"ב ומחצה, וא"כ קשה למה קרי ל' איש, הלא לא היו לו י"ג שלמים. ואפשר דה"ל מופלא הסמוך לאיש.

13) ועד"ז במחזור ויטרי לאבות כאן: "שנה ומחצה או שתי שנים לג' עיבורים של ראובן שמעון ולוי שנולדו לשבעה חדשים, ויולדת לשבעה יולדת למקוטעין".

מדרשות וזה פירש כו". ומוכח מאריכות לשון רש"י, שלא נקט בסתם דכיון שבאו הם לכלל גדלות באותה שעה שוב היו ניכרים תכונותיהם ממעשיהם וכו', אלא הוסיף **דבכלל** המנהג ה' שעד שנעשים הקטנים בני י"ג "אין אדם מדקדק בהם מה טיבם", הרי שכן הוא הטבע ע"פ הרוב דבן י"ג שנה נעשה גדול בשכל ודעה ומאז והלאה בני אדם **מדקדקים** בו ומכירים במעשיו, משא"כ לפני גיל זה אין מדקדקים בו מכיון שע"פ הרוב לא נתגדל עוד בשכל ודעה.

[פירוש, דבדרך לימוד הפשט (דבה אזיל רש"י על המקרא) נראה יותר לומר דקטנות וגדלות אינו תלוי בגיל י"ג שנה, אלא בטבע כל יחיד בפרט – כי יש מתבגר בגיל מוקדם ויש המאחר להתבגר; כי לענין החקירה שאמרנו לעיל אם מנין השנים הוי ראי' לגדלות או שהן הן סיבת הדבר – נראה דרש"י ס"ל דגיל י"ג שנה אינו סיבת הגדלות⁹ אלא רק שכ"ה הטבע ע"פ הרוב (ולכן הסובבים מתחילין אז לדקדק במעשה הנער), ולהכי לא הסתפק

ואפשר לתרץ בכל זה, דגדלות תליא בהבאת ב' שערות דוקא כמבואר בש"ס (נדה מו, א. וראה אנציקלופד' תלמודית ערך גדול ע' קמ ואילך), וא"כ י"ל דהם הביאו ב' שערות רק בהיותם בני ט"ו ורק אז נעשו גדולים, וכל זמן שלא הגיעו לכלל גדלות לא דקדק אברהם במעשיהם עד כדי כך שהנהגת עשו תחשב ניגוד לשיבה טובה שלו (שבשביל זה יצטרך הקב"ה לגרוע משנותיו), משא"כ "אדם" סתם (לא יצחק או אברהם, אלא אדם מבחוץ שאינו יודע שלא הביאו ב' שערות) מתחיל לדקדק מי"ג שנה, כיון דאמרינן שמן הסתם הביא ב' שערות כמבואר בסוגיית הש"ס שם.

ועפ"ז אתי שפיר ב' פירושי רש"י ולא סתרי אהדדי.

9) ועיין עוד לקו"ש ח"י ע' 70-71 איך עפ"ז מתבארת שיטת רש"י גבי דין גדלות ברבקה בעת שבקש אליעזר שתנשא ליצחק. ועיי"ש ובשוה"ג איך תלוי הדבר בחקירה הנ"ל לענין דין בני נח. ואכ"מ.

רש"י לומר גבי הנערים שכיון שנעשו בני י"ג שנה ובאו לכלל גדלות שוב ניכרים במעשיהם כו', כי באמת באם היו מדקדקים בהם ומכירים מעשיהם קודם שנעשו בני י"ג שנה – אפשר שהיו עומדים על תכונותיהם גם קודם לכן, כי שמא לא היו כמו הרוב].

והמורם מכ"ז דשפיר אשכחן לומר דגם בדורות הראשונים היתה גדלות הרוב כמו בדורות האחרונים, בגיל י"ג, ושוב מתחוויר מה דס"ל לרש"י בנוזיר להוכיח מבני יעקב דין בן י"ג למצוות לזמננו, כי כיון שהתורה נתנה להם שם "איש" כשהיו י"ג שנה, הרי ראי' לכל הדורות שבגיל זה שבו רוב העולם באים לידי גדלות מתחייבין במצוות.

ג

יקשה על הדרך שרצה לפרש התויו"ט החשבון שרמז רש"י בנוזיר דבני יעקב היו בני י"ג שנה כשקראן הכתוב "איש" ואחר דאתינן להכי, יש לפלפל עוד במש"כ רש"י בנוזיר שם ד"גמירי שמעון ולוי בההיא שעתא בני י"ג שנה הוו והרוצה לחשוב יצא ויחשוב", ולהלן יתבאר בדרך נחמד כיצד מצינו לצאת ולחשב ע"פ יסודות המקובלים מכ"מ בש"ס עד שיעלה החשבון מדוייק מיום ליום.

ובהקדים דבתויו"ט לאבות שם כתב לענין חשבון השנים ע"פ פרש"י, וז"ל: "כשתחשוב י"ג שנה שעשה יעקב עם לבן אחר שנשא את לאה וילדה לו אחר ב' שנים בקירוב שעלו בהריון לשלשת האחים ראובן שמעון ולוי לחשבון שבעה חדשים לכל אחד נמצא לוי בן י"א שנה כשיצאו משם הוסיף עליהם ו' חדשים שעשה בדרך וי"ח חדשים שעשה בסוכות קיץ וחורף

זה ג"כ בישראל, אשר גם בהם ישנו העניין ד"מעיין" – פנימיות וסתים דנשמתא, ו"חוצה" – גליא שבנשמתא. כלומר: ישנם חלקים פנימיים בנשמה בבחי' "מעיין מים חיים", המקום שבו הנשמה עומדת בדביקות נצחית עם בוראה ומשם מגיעה האמונה. ואילו ה"חוצה" זה החלקים החיצוניים יותר של הנשמה, ובעיקר כח השכל שהוא אינו מרגיש בדביקות עם הקב"ה, ואדרבה הוא חוקר בהבנה והשגה וכו'.

דהן אמת שאף קודם גילוי החסידות היה בכל איש ישראל "מעיין מים חיים" של אמונה פשוטה בה' אחד מפנימיות הנשמה – שאף השפיעה עליו בגלוי. וכמו"כ היה לו "גליא" של שכל והבנה. ורק שהשכל וההבנה באלוקות לא התאחדו עם האמונה.

מחידושיה של תורת החסידות היא, ובמיוחד בתורה שנתגלתה ע"י כ"ק רבינו הגדול נ"ע בחסידות חב"ד, אשר האמונה והקבלת עומ"ש דלמעלה מן השכל והדעת (מעיין), באים בעצמם בהסברה ובביאור נרחב בשכל ובהבנה ("חוצה") עד שנעשים לחד ממש. דבשכלו והבנתו הוא עוסק בהבנת עניינים שבאמונה ובהתקשרות הפנימית בין יהודי לקוב"ה.

ג. וכמו שהוא בכל איש ישראל, כן הוא גם בכללות הקומה שלימה דעם ישראל. שבו יש עניין ה"מעיין" – צדיקים ורועי ישראל דבהם ניכר ונרגש הקשר ביניהם ובין הקב"ה בגלוי ממש. ו"חוצה" – כל איש ישראל מחוטב עציך עד שואב מימך, שבהם אין נראה ונגלה כ"כ הקשר לאלוקות²⁰:

גם קודם גילוי החסידות היו ראשי אלפי ישראל משפיעים דעת ומידות ישרות לכלל ישראל, אלא שהיה זה בעיקר באופן שהם נשארו בהד' אמות דתורה ותפילה, וכלל ישראל למד מהם תורה ושמע והתחנך על מידותיהם הטובות. אמנם, החידוש דגילוי החסידות הוא, אשר הצדיקים יוצאים לראות בעני עמם, ועוסקים בענייניהם של כל אחד מישראל בהתעסקות גמורה – ומדברים עם ה"עני" (ד"אין עני אלא בדעה"²¹) באותיות ובאופנים שהוא מכיר ויודע.

ויתירה מזו: כיוון שה"מעיינות" צריכים להגיע בכל מקום ובכל פרט דה"חוצה" – לכך מתעסקים ראשי אלפי ישראל גם בעניינים גשמיים דעם ישראל!

ד. התורה הק' היא הנשמה והפנימיות של העולם, שלא נברא אלא "בשביל התורה שנקראת ראשית"²², ובוודאי כשנפעל בתורה "יפוצו מעיינותיך חוצה", חייב להיות דוגמתו גם בעולם:

ידוע שמהתבוננות בבריאה אפשר לבוא לידיעה והכרה ד"יש בעל הבית לבירה זו". אך מכיון שהכרה זו באה מהתבוננות בהנהגת העולם ובטבע הבריאה הרי ידיעה באלקות הבאה עי"ז אינה אלא באותה דרגא באלוקות המלובשת בעולם, שהוא שם "אלקים" שבגימ' "הטבע". אמנם, לבוא

²⁰ ראה בזה תניא פ"ב.

²¹ נדרים מא, א.

²² פרש"י בראשית א, א. וראה ב"ר פ"א, ד.

ולהכיר בשם ההוי' שהוא הדרגא באלוקות שלמעלה מעניני העולם והטבע, זאת אי אפשר כ"א ע"י ניסים ונפלאות של שידוד מערכות הטבע, ואז מתגלה שם הוי' שלמעלה מהעולם.

עד גילוי החסידות, הנה הכרת וידיעת הבורא עצמו שלמעלה מהעולם – "המעין", היה אפשר רק ע"י שידוד מערכות הטבע, ושבירת גדרי העולם "חוצה". וב"חוצה" – העולם עצמו לא הי' גילוי שם הוי'.

חסידות חידשה, שהעולם עצמו יגלה ויביא לידי הכרה וידיעה בבחי' האלוקות שלמעלה מהעולם. זאת ע"י שהיא מסבירה בשכל אנושי ענייני אלוקות, ומשתמשת במשלים מענייני העולם להסביר איך העולם מאוחד ומיוחד עם הבורא ית"ש שלמעלה מעלה מהעולם והטבע.

הכח לחבר שתי קצוות כמו ה"מעין" וה"חוצה" שבכל א' מהאופנים האמורים, אינו יכול לבוא מה"מעין" כשלעצמו, שהרי הוא מוגדר בלהיות סתים ולא גליא. וכמו בתורה, שחלק הסוד בשבתורה, כשמו כן הוא "סוד", ואינו יכול לבוא לידי גילוי, ובוודאי שחלק הגליא אינו סוד. האיחוד בין שני החלקים יכול להיות רק מכח "עצם התורה" שמצדה ה"סתים דאורייתא" וה"גליא דאורייתא" כולא חד.

דהיינו: ה"גליא" וה"סתים" אינם אלא ב' חלקים של דבר אחד, דכמביטים על פרטיו רואים "גליא" ורואים "סתים" ונראה שהם בסתירה זל"ז. אבל כשמביטים לכל הדבר יחד, איך שהוא דבר אחד אזי נראה ונגלה כיצד בעצם אין ה"גליא" וה"סתים" אלא שלימות אחת.

דוגמא לדבר: ע"פ תורה יש חילוק במצוות בין "קלה שבקלות" ובין "חמורה שבחמורות"²³. ועם זאת הדין ברור²⁴: "האומר שאין התורה מעם ה', אפי' פסוק אחד, אפי' תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו ה"ז כופר בתורה. וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה". דכשמדברים בפרטים חיצוניים, בוודאי שאפשר לחלק בין מצוה לחברתה, אבל כשמדברים מצד עצם העניין שכל זה הוא תורה – הרי בוודאי שאין מצווה שהיא יותר "תורה" ממצווה אחרת, וכולן משלימות זו את זו.

וכ"ה בנוגע לחיבור הגליא והסתים דאורייתא, דכאשר מתגלה "עצם התורה", התורה בעצמותה היא כולא חד – והכל עניין אחד ממש.

ובאותה הדרך הוא גם בישראל: החילוק בין סתים דנשמתא וגליא דנשמתא יכול להתבטל רק מכח עצם הנשמה ("יחידה שבנפש"), שמצידו הסתים והגליא כולא חד – נשמה אחת. דבהסתכלות

23) להרבה עניינים, וכמו על מה מחוייבים למסור הנפש, ומה ביהרג ואל יעבור; איזו מצוה דוחה את חברתה וכו'.

24) רמב"ם הל' תשובה פ"ג ה"ח.

בקיום מצוות דידהו. אבל למאן דסבר דהוי הלכה למשה מסיני הרי מובן דאי"ז שייך בבני נח, דהא קיי"ל (רמב"ם הל' מלכים פ"ט ה"י) דלא ניתנו השיעורין אלא לישראל בלבד. ושוב יש להכריע דגבייהו תהא הגדלות תלו' בכל אדם לפי שכלו ודעתו מצד התכונה הטבעית שלו⁷.

ועיין בשו"ת חת"ס (יו"ד סשי"ז) במה שפלפל בשיטת הרמב"ם, וז"ל: הנה זה לי איזה שנים נשאלתי מרב א' אמ"ש הרמב"ם פ' יו"ד מהל' מלכים הל' ב' וז"ל ולעולם אין עונשין מהן [מבני נח] לא קטן ולא חרש ולא שוטה לפי שאינן בני מצוות עכ"ל, והוקשה לו הא לעיל בפ"ט הל' י' כתב שלא ניתנו השיעורים אלא לישראל לבד עכ"ל, וכבר כ' הרא"ש בתשובה דזמן גדלות לבת י"ב ולבן י"ג שנה והבאת שערות ושיעורן הכל בכלל שיעורין שנאמרו הלכה למשה מסיני, וכיון שאין שיעורין לבן נח מאי טעמא יפטר הקטן, והשבתי דודאי אין שום סברא לענוש לתינוק בן יומו, והרי אנוס פטור גם בב"נ כמ"ש רמב"ם שם, וקיי"ל פיתוי קטנות אונס הוא (וכבר מבואר אצלינו במקום אחר שגם הרמב"ם ס"ל כן) אלא קטן שהגיע לפלגות ראובן גדולים חקרי לב, ואפ"ה בישראל הל"מ שאין מעשיו כלום עד שיביא ב' שערות אחר שנותיו, ואז אפילו אין שכלו זך שאינו יודע להפלות כל שאינו שוטה שאינו מקרע כסותו וכו' הרי הוא גדול לכל דיניו, ואמנם ב"נ דלא ניתנו להם שיעורים, כל ששכלו שלם כראוי וכעין בב"ב קנ"ה ע"ב דמסברו ל' ומסבר הוה גדול, ופחות מזה הוה קטן, וע"ז כתב רמב"ם שאינו נענש על פיתוי דאונס הוא, וזה אמת

והנה, במש"כ רש"י בנזיר ודעימי', דנילף לה מקרא דבני יעקב – יש להעיר מדברי התוס' בסנהדרין (סט, א ד"ה בידוע) ד"בדורות הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות הי' זמן גדלות מקודם הרבה", והוא ע"פ דברי הש"ס שם בסוגיין דבדורות הראשונים היו מולידין לח' שנים כו'. ולכאז', אם כדברי התוס' דזמן הגדלות אז הי' מוקדם בהרבה מדורות האחרונים, שוב בטלה הראי' מבני יעקב לדין בן י"ג למצוות. וכבר הקשה כעין זה בשו"ת מהרי"ל (שם) לענין הראי' מבני יעקב.

8) ומש"כ אח"כ בפרש"י על הפסוק (שם, ל) "הלעיטני נא מן האדום האדום" – "עדשים אדומות היו ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו . . יוצא לתרבות רעה . . ובישל יעקב עדשים להברות האבל כו'", והרי כשמת אברהם היו יעקב ועשו בני ט"ו, כי אברהם חי קע"ה שנה, וכשנולדו הי' יצחק בן ס' ואברהם בן ק"ס. וכבר נתחבטו בזה כל המפרשים (ראה דעת זקנים מבעה"ת. רא"ם ושפתי חכמים עה"פ. – ונדחקו לתרץ ששתי שנים מרד בצינעא כו')*.

(*) וראה השקו"ט בזה בלקו"ש ח"א ע' 49. ח"ה ע' 370. ח"ב ע' 114 הערה 41.

7) ועיין להלן מדברי התוס' בסנהדרין דהיו דורות שלא הי' הדבר בגיל י"ג גם אצל הרוב.

ובפרש"י לאבות כתב נמי כעין זה: "דכתיב (במדבר ה, ו) איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם, ואינו קרוי איש עד שהוא בן י"ג וכדאשכחן התם ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ואז הי' לוי בן י"ג שנה כשתחשוב ב' שנים שעשה יעקב בבית אל". ע"כ. וכ"ה ברע"ב שם, ד"לוי באותו פרק בן שלש עשרה שנה הי' וקרי לי' איש⁴, וכ"כ במחזור ויטרי לאבות.

פירוש, דהטעם הוא מצד מה שבי"ג שנה נקרא האדם איש, היינו מפני שבאה לו גדלות אז⁵ (ועיין לשון הרמב"ם בהל' אישות (פ"ב ה"י), שאז "נקרא גדול ונקרא איש"), שנעשה בר דיעה⁶. ואף שכתב רש"י (וכ"ה ברע"ב) דהוא מדכתיב איש או אשה אשר יעשו, דמיני' שמעינן דאינו קרוי איש עד שהוא בן י"ג כו', וא"כ הא ד"איש" דוקא מחייב במצות הוא לימוד מקרא – מ"מ עדיין אין בזה שום הכרח לומר שהוא גזירת הכתוב בלי טעם, ושפיר י"ל דהוא משום גדלות הבאה לו אז.

ולדרך זו נראה יותר שהוא דבר השייך לשינוי הטבע, דכ"ה הטבע (ברוב בני אדם) שלי"ג שנה נעשה האדם גדול בשכל ודיעה

(4) וידועה הקושיא (שו"ת מהרי"ל דלהלן בפנים): מנלן דפחות מי"ג לא הוי איש, ועוד דדורות הראשונים ילדו בח'. – ראה לקמן בפנים ס"ב.

(5) וכדאמר קרא (שמות ב, יד*. מ"א ב, ב) "מי שמך לאיש גו'", "וחזקת והיית לאיש". ועיין בספר השרשים להרד"ק ערך איש.

(6) ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך הנ"ל בתחילתו, וש"נ.

* וכפרש"י ורבינו בחיי שם – והוא דלא כמ"ש בשמור"ר שם.

(ואשה נעשית כן כשהיא בת י"ב, דבינה יתירה ניתנה בה כמבואר בש"ס נדה (מה, ב), ועיין בפיה"מ להרמב"ם שם (פ"ה מ"ו)).

אמנם מצינו שיטה אחרת במקור הך דינא שהוא הלכה למשה מסיני ולא מקרא דפרשתנו, דבפרש"י לאבות שם הביא לאח"ז פירוש אחר: "נ"א בן י"ג למצוות, דמי שהביא ב' שערות בא לכלל מצוות דאורייתא דהלכה למשה מסיני היא ושיערו חכמים הבאת ב' שערות לי"ג שנה לפיכך מכניסין אותו לקיים מצוות ומאותו זמן ואילך מסתמא מחזקינן לי' בב' שערות כדין רוב תינוקות כו'". וכ"ה בשו"ת הרא"ש (ריש כלל טז): וששאלת מאין לנו דבן י"ג שנה ויום אחד הוא בר עונשין אבל פחות מכן לא, דע כי הלכה למשה מסיני הוא והוא בכלל שיעורין חציצין ומחיצין שהן הלכה למשה מסיני (עירובין ד, א), דשיעור וקצבה לכל דבר נתן למשה בעל פה. ע"כ. וכ"ה בשו"ת מהרי"ל (סנ"א).

ולדרך זו ה"ז קביעות דין מכח ההלכה, ככל שיעורי הל"מ, ולא מצד שינוי הטבע. ושמא יש לבאר טעם שיטה זו, בהקדים מה שחקר הגאון מרגצוב (צפע"נ לרמב"ם הל' אישות פ"ב ה"ט) בגדר סימני גדלות אם הם רק ראוי' על הגדלות או שהם הם העושים את הגדלות, דכעין זה י"ל לענין שנים, דהנך שיטות סברי דדין גדלות שע"י י"ג שנים אי"ז מצד שינוי הטבע (שגיל י"ג רק מוכיח עליו), אלא שגיל י"ג הוא העושה את הגדלות.

ומעתה יש להכריע החקירה הנ"ל גבי בני נח, דתליא מילתא בין ב' השיטות. אי אמרינן דטעם חיוב מצוות בגיל י"ג הוא מצד טבע בני אדם, שוב י"ל דגיל זה מחייב אף את בני נח

חיצונית על הפרטים, רואים הבדל והפרש בין ה"סתים" לבין ה"גליא". אבל כשמסתכלים על העצם של הנשמה, מה שהיהודי הוא יהודי, הנה מצד זה אין הפרש בין "פנימיות הנשמה" ל"חיצונית הנשמה" – דשניהם נשמה אחת של יהודי, וכל פרטיה משלימים זה את זה. ועל-כן יכולה גם האמונה הפנימית להשפיע על שכל האדם ושאר כוחותיו, דהכל חד.

[וכן החילוק בין ראשי אלפי ישראל לשאר ישראל מתבטל מכח עצם כללות ישראל ("יחידה הכללית") דכל ישראל חד ממש המה, ומכח זה יכול להיות שראשי אלפי ישראל מעורבים בענייני המון העם בתכלית].

ובדוגמא זאת הוא גם בעולם בכלל: זאת אשר העולם מתנהל בגלוי ע"י שם אלוקים וא"א שתתגלה בו ההנהגה דשם הוי' ("הי' הוה ויהי' כאחד"), אין זה אלא כשרואים את ב' ההנהגות הללו כב' הנהגות נפרדות. אבל מצד עצמותו ית' – הכל חד, ויכולה להיות ההתגלות.

נמצינו למדים שב' הטעמים על גילוי תורת החסידות: א) להציל מחושך הגלות; ב) גילוי מוקדם דימות המשיח – חד המה. דהיכולת להציל משיח מחושך הגלות ולהחיות את ה"חוצה" ב"מעיינות" נלקח מהכח ה"עצמי" שיגלה המשיח. דבימות המשיח יראה ויתגלה איך שהכל הוא עצם אחד ממש – ואין עוד מלבדו.

וזהו הרמז בפרשתנו לי"ט כסלו – בפסוק "ויותר יעקב לבדו": דההתעסקות עם הפכים קטנים וה"בירורים" התחתונים, בא מכח ה"נשגב ה' לבדו" ד"ביום ההוא" – אמינות אחדותו של הקב"ה, שהוא לבדו הוא – שמצדו אין סתירה בין עליונים ותחתונים ובין ה"מעייין" ל"חוצה" ויכול להתקיים "יפוצו מעיינותיך חוצה" בשלימות.

פנינים

דרוש ואגדה

קיום המצוות באופן דלמעלה מהדעת

ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי . . . איש חרבו

(לד, כה)

בני י"ג שנה היו

(כ"ר פרשה פ)

מזה שנקראו שמעון ולוי כשהיו בני י"ג שנה בשם "איש" שהוא לשון גדלות, וכמ"ש (שמות ב, יד) "מי שמך לאיש", למדו (ע"ן רש"י נזיר כט, ב ד"ה ור' יוסי. רש"י ורע"ב אבות פ"ה מכ"א. ועוד) ש"בן שלש עשרה למצוות". דבגיל שלש עשרה נחשב האדם ל"גדול" בשכלו ותכונותיו ומחוייב במצוות.

ויש לתמוה, דלכאורה הוי זה כעין תרתי דסתרי, דמצד אחד למדו מפסוק זה שבגיל י"ג שנה מתחייבים במצוות, והיינו שבגיל זה נחשב האדם לבר דעת ובר חיובא, ומצד שני הא ד"ויקחו איש חרבו . . . ויהרגו כל זכר" מורה שלא פעלו ע"פ הדעת, ורק גודל כעסם על מה שעשה שכם גרם למעשה זה?

וי"ל דבזה רמזו הוראה יסודית בעבודת האדם לקונו:

אף ש"ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו" (ל' הרמב"ם סוף הל' מעילה), היינו שצריך להבין במוחו ושכלו את מצוות התורה, ולכן למדו זמן חיוב המצוות מלשון "איש" המורה על גדלות השכל, מ"מ יסוד ושוורש עבודת השי"ת אינו הבנת השכל, כ"א קבלת עול מלכות שמים. דאף אם אינו מבין את משפטי התורה, עליו לקיימם מפני ציווי הבורא ית"ש.

וזהו שלמדו זמן חיוב המצוות מ"ויקחו איש חרבו", דכשהגיעו שמעון ולוי לחיוב מצוות, התחילו מיד בעבודת השי"ת באופן של

מסירות נפש שלמעלה מהדעת. ומזה הוראה, דיסוד ושוורש העבודה הוא קבלת עול שלמעלה מהדעת וההבנה.

(ע"פ לקוטי שיחות חט"ו עמ' 289 ואילך)

להרגיש 'גר' בגלות

ויקח עשו גו' וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו

מפני שטר חוב של גזירת כי גר יה' זרעך המוטל על זרעו של יצחק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ ולא בפרעון השטר (לד, ו)

וצריך להבין, הלא הגזירה ד"גר יה' זרעך" המוטלת על זרעו של יצחק, היא — שיהיו גרים "בארץ לא להם", ולא בארץ מצרים דוקא (וכמו שפירש רש"י שם); אם כן הרי בזה שעשו העתיק עצמו להר שיעיר שמחוץ לארץ כנען הרי בזה גופא פרע את שטר החוב?

ויש לבאר: הגזירה המוטלת על זרעו של יצחק היא להיות "גר גו' בארץ לא להם". היינו, שנמצא בארץ מגורו כ"גר" ולא כתושב. ועשו לא רצה בחיים ד"גר", כ"א דוקא "וישב עשו בהר שעיר"; ולכן אין זה נחשב כפריעת ה"שטר חוב", וממילא אינו זוכה גם במתנת "הארץ הזאת".

מזה הוראה בעבודת כל אחד מישראל בזמן הגלות — שפורעים השטר חוב דגלות ועי"ז זוכים למתנת הארץ:

כל זמן היותנו בגלות, עד ביאת משיח צדקנו, על האדם לדעת ולהרגיש שהוא "גר" בארץ לא לו, שלא יתיישב ח"ו בזמן וסדר הגלות, אלא יהיה "גר" וזר לכל עניני הגלות, ויחכה בכל עת ורגע להגאולה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י עמ' 109)

חידושי סוגיות

במקור הדין דבן י"ג למצוות

יחקור בדין בני נח בזה, ויתלה הדבר בפלוגתת הראשונים במקור דין זה — אם הוא מכלל שיעורין הלכה למשה מסיני או דילפינן לי' מבני יעקב / יוסיף לפלפל במש"כ רש"י בנזיר דילפינן לה מבני יעקב, ויחשב בדקדוק איך בעת מעשה שכם הי' לוי בן י"ג שנה מיום ליום

א

יחקור בדין בני נח ויתלה הדבר בפלוגתת

הראשונים מנא לן הך דינא

חיוב מצוות בכל התורה הוא מי"ג שנים ויום אחד, כדתנן באבות (פ"ה מכ"א) "בן שלש עשרה למצוות", וכמ"ש בכל הפוסקים (ע"ן רמב"ם הל' שביתת עשור פ"ב ה"א. טושו"ע (הרב) או"ח סי' תרטז (ס"ב ס"ח). ועוד)¹. ויש לחקור חקירה גדולה לענין בני נח, אימתי מתחייבין בז' מצוות דידהו?²

ותחילה יש לעיין היטב מנא ילפינן להך דינא דבן י"ג למצוות. דבפירושו המיוחס לרש"י בנזיר (כט, ב ד"ה ור' יוסי) נקט דילפינן לה מפרשתנו: "איש הוי מבן י"ג שנה ולא בפחות שלא מצינו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג, אבל בבן י"ג מצינו שקראו הכתוב איש כדכתיב (פרשתנו לד, כה) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי איש חרבו וגמירי שמעון ולוי בההיא שעתא בני י"ג שנה הוו³ והרוצה לחשוב יצא ויחשוב".

ס"ב מדברי חז"ל גבי "ויגדלו הנערים" (תולדות כה, כז).

(3) כדאיתא בדברי חז"ל — ב"ר פ, פ"פ, יוד. מדרש לקח טוב ושכל טוב עה"פ.

(1) וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך גדול ע' קלח, וש"נ.

(2) וחקירה זו היא גם לענין לפני מ"ת. ועיין לקמן